
УДК 811.161.2'282

Богдана Тимочко

Інститут української мови НАН України, м. Київ

НАЗВИ ПРИРОДНОГО ВОДНОГО ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНСЬКО-МОЛДАВСЬКИХ ГРАМОТАХ XIV — XV СТОЛІТЬ

У статті проаналізовано назви природного водного довкілля, що засвідчені в юридичних документах XIV — XV століть із території Молдавського князівства. Завдяки докладному структурному й лексико-семантичному аналізу однієї з найархаїчніших груп лексики визначено її структуру, семантику та джерела формування.

Ключові слова: українсько-молдавські грамоти, назви природного водного довкілля, лексико-семантична структура, номен, номінація, походження назви, Молдавське князівство.

Одним із нагальних завдань мовознавства було й залишається дослідження історії становлення різнорівневих систем української мови, що формують її загальну систему. Вивіреною джерельною базою таких досліджень є рукописні пам'ятки української мови, збережені в державних і приватних колекціях України й інших держав, а також опубліковані матеріали, що містять фото-(ксеро-)копійовані чи транслітеровані (метаграфовані) їхні тексти. Особливо важливим є вивчення пам'яток української мови, що належать до періоду становлення української мови як системи в різних стилєвих виявах. Такими є пам'ятки староукраїнської літературної мови, яка в XIV — XVIII ст. в Україні, Білорусі, а також і в прилеглих землях (Польщі, Молдові) була мовою юридичних документів, а згодом — конфесійної, полемічної, художньої, проповідницької, історіографічної, частково наукової літератури. У цей період повністю утвердилися фонетична й морфологічна системи української мови, відбувалося активне формування її лексичної системи, яке

© Б.В. ТИМОЧКО, 2018

супроводжувалося розвитком багатозначності й полісемії окремих лексем, а також зростанням кількості запозичень із лексикону контактуючих літературно-писемних мов (чеської, польської, румунської), через посередництво яких в українську мову вливався потік латинізмів, германізмів і власне західнослов'янізмів, а також мадяризмів [20: 641 — 644].

Оскільки відповіді на велику кількість лінгвістичних питань можна отримати саме з текстів староукраїнських пам'яток, яких в Україні збереглося порівняно небагато (через війни, пожежі, погані умови зберігання, спеціальне знищення), науковці різних країн уже протягом століть звертаються до пам'яток української мови, написаних на території Молдавського князівства, яких збереглося набагато більше (декілька тисяч), завдяки чому староукраїнська мова на всіх рівнях, у тому числі й лексичному, представлена в них повніше. Особливу евристичну цінність мають українсько-молдавські грамоти (далі — УМГ), написані староукраїнською писемно-літературною мовою, яка була офіційною в Молдавському князівстві від початку його заснування (1360 рр.) до 1653 р.

Особливості мови УМГ на різних мовних рівнях досліджували В.Г. Ярошенко [30], М.С. Антошин [1], Д.П. Богдан [32], Л.В. Веневцева [2], Й. Мацирек [33; 34], М.М. Пешак [15], С.С. Перепелиця [14], І.Б. Царалунга [26] та ін. Однак лексика УМГ, яку відтворено в «Словнику староукраїнської мови XIV — XV століть», частково описано в працях О.І. Яцимирського [31], В.Г. Ярошенка [30], М.С. Антошина [1], Д.П. Богдана [32], М.Ф. Станівського [25], Л.Л. Гумецької [6], В. Штефуци [27] та ін., в межах окремих тематичних груп у загальноукраїнському контексті проаналізовано в академічній «Історії української мови», залишається малодослідженою.

Необхідність поглибленого комплексного аналізу лексикону староукраїнської мови, частиною якого є назви природного водного довкілля, що засвідчені в УМГ із території Молдавського князівства, зумовлює актуальність теми пропонованого дослідження.

Метою цієї розвідки є системний структурно-семантичний аналіз назв природного водного довкілля, що засвідчені в УМГ. Завдання, підпорядковані досягненню цієї мети, передбачають опис структури лексико-семантичної підгрупи (далі — ЛСПГ) «Назви природного водного довкілля», класифікацію її номенів за походженням, сферами функціонування в сучасній українській мові, будовою.

Джерельною базою для даної розвідки послужили документи перших трьох томів серії «Documenta Romaniae historica: A. Moldova (1384 — 1504 рр.)» (884 грамоти), а також двотомне зібрання грамот Іона Богдана «Dokumente Lui Stefan cel Mare» (294 грамоти).

Для найменування природного водного довкілля в українсько-молдавських грамотах використано 40 номенів. Ці назви формують ЛСПГ «Назви природного водного довкілля», що разом із двома іншими ЛСПГ (ЛСПГ «Назви антропогенізованого водного довкілля» і ЛСПГ «Назви антропогенного водного довкілля») утворюють лексико-семантичну групу (далі — ЛСГ) «Назви водного довкілля».

ЛСПГ «Назви природного водного довкілля» складається з 20 лексико-семантичних структур (далі — ЛСС). Початком її структурування є виокремлення трьох лексико-семантичних мікрогруп (далі — ЛСМГ): ЛСМГ «Загальні назви природного водного довкілля», ЛСМГ «Назви окремих форм природного водного довкілля» і ЛСМГ «Назви частин окремих форм природного водного довкілля».

ЛСМГ «Загальні назви природного водного довкілля»

Ця ЛСМГ не структурується. Загальною назвою різних типів водойм, що разом утворюють природне водне довкілля, є лексема *вода*: *вода* ‘вода, водне довкілля’: до колѣ полѣна держить и вода Тернавка (1470 DRH II: 241)¹; Я хотарь тѣмъ сѣломъ, штъ Ярдѣва, штъ Тазлова, штъ водъ, по середѣ тополіа, на краи тополіа (1412 DRH I: 45); Я хотарь тилъ вѣше писаннимъ тремъ селам по водоу Довровецкм, долоу, до вѣти Коуцитной, та, пакъ, по водоу Коуцитной, гори, до хотара Ромашкѣва (1499 DRH III: 444). Лексема походить від псл. *voda [9 I: 414]. У сучасній українській мові лексема *вода* ‘прозора, безбарвна рідина, що становить собою найпростішу хімічну сполуку водню з киснем’; *перев. мн.* ‘водна маса джерел, озер, річок, морів, океанів’ // ‘водна поверхня морів, озер, річок’ // ‘водні простори, ділянки морів, озер, річок’ засвідчена як нормативна [24 I: 716].

ЛСМГ «Назви окремих форм природного водного довкілля»

Назви окремих форм природного водного довкілля, які існували на територіях Молдавського князівства, що вже на початку XV століття охоплювало доволі значну територію, східним кордоном якої була річка Дністер, західним — верхів’я Карпат, південним — нижні течії річок Серету й Дунаю та Чорне море, утворюють розгалужену ЛСС.

У межах ЛСМГ «Назви окремих форм природного водного довкілля» виокремлюється шість лексико-семантичних мікропідгруп (далі — ЛСМПГ: 1) ЛСМПГ «Назви моря»; 2) ЛСМПГ «Назви озера»; 3) ЛСМПГ «Назви річки»; 4) ЛСМПГ «Назви потоку»; 5) ЛСМПГ «Назви джерела»; 6) ЛСМПГ «Назви болота, драговини».

ЛСМПГ «Назви моря» і ЛСМПГ «Назви озера» об’єднують назви водойм різних розмірів зі стоячою водою; ЛСМПГ «Назви річки», ЛСМПГ «Назви потоку» і ЛСМПГ «Назви джерела» — назви водойм із текучою водою; ЛСМПГ «Назви болота, драговини» — назви надмірно зволоженої ділянки земної поверхні, на якій ростуть вологолюбні рослини. Назви усіх ЛСМПГ є назвами гідросфери — водної оболонки Землі.

¹ Увесь ілюстративний матеріал із зібрань УМГ паспортизуємо так: (1470 DRH II: 241), де перше — 1470 — рік написання грамоти; друге — DRH — зібрання грамот (див. список скорочень); третє — II — том; четверте — 241 — сторінка. До аналізу залучаємо ще грамоти перших років XVI ст. (до 1504 р. включно), щоб не розривати тривалий період правління володаря Стефана Великого.

ЛСМПГ «Назви моря». Для номінації моря — частини океану, яка відособлена від нього суходолом, підвищеннями підводного рельєфу чи островами, — використано номен *море: море* ‘море’: Романъ волюда овладда *Землю Молдавскую шть планины до моря* (1392 DRH I: 3); *Іу Роман воевода Земль Молдавской шть планины до брегю моря* (1393 DRH I: 5). Лексема є континуантом псл. *morje ‘водний простір; море’ [9 III: 513]. У сучасній українській мові лексема *море* ‘частина океану — великий водний простір з гірко-солонюю водою, який більш-менш оточений суходолом’ кваліфікується як нормативна [24 IV: 802].

ЛСМПГ «Назви озера». Для номінації озера — природної водойми повільного водообміну, що розташована в заглибинах суходолу і не пов’язана протоками з морями чи океанами, — використано номени *лакть / озеро / езеро / тазеро*:

лакть ‘озеро’ [23 I: 537]: а шть толѣ прости оу *лакть*, а шть толѣ прости оу лозоу оу матку Бахли Великы (1468 DRH II: 223); дали еслы емѣ <...>² съ едно силиць <...> въ оустїа Калюгеричен, оу *лакь* Пѣтрѣвъсь; Я хотар томоу више-реуеному село Отецканїи, <...> оу *лакь* Поуторось (1493 BD II: 6). Лексема походить від рум. *lăc* ‘озеро’ [9 III: 186] (пор.: молд. *лак* ‘озеро’ [11: 343], рум. *lac* ‘озеро’ [19: 749]). У сучасній українській літературній мові лексема *лак* із таким значенням не використовується [24 V: 653]. Із такою самою чи близькою семантикою лексема функціонує в окремих говірках української мови, зокрема: у закарп.: *лак* ‘озеро в плавнях’ [8: 42]; в українських говірках Румунії (далі — УГР): *лак* ‘озеро, став’ [13: 669];

озеро / езеро / тазеро ‘озеро’: одно *озеро* на Прутѣ, на имѣ Лувїоуль (1409 DRH I: 38); *Загорное езеро*, съ своими грѣли (1429 DRH I: 139); на Дѣнавѣ или на *езера* или на блатехѣ или надѣ Нистри или вѣди куда пошлють (1445 DRH I: 366); шть где выходитѣ *грѣли* из Днистра и течетѣ долѣ до *тазерѣ* Дѣровка (1500 DRH III: 454). Лексеми *озеро / езеро / тазеро* ‘озеро’ є континуантами псл. **ozero / *ezero* [29 VI: 33 — 34]. У сучасній українській мові лексему *озеро* ‘природна чи штучна заглибина, заповнена водою’ кваліфіковано як нормативну [24 V: 653].

У межах ЛСМПГ «Назви озера» виокремлюється лексико-семантична мікросистема (далі — ЛСМС) «Назви малого озера».

ЛСМС «Назви малого озера». Для номінації малого озера використано номен *озерко: озерко* ‘озерце’: и съ оусили *озерами*, и гырами, и *озерками* (1455 DRH II: 64); и деже естѣ храмѣ Успение свѣтѣи Богородици, на имѣ Ботна, и съ ѱили *озерами*, и грѣлами и *озерками* (1458 DRH II: 101). Лексема походить від псл. *ezerko [28: 88]. У сучасній українській мові апелятив *озерко* заступає її словотвірний варіант *озерце* ‘зменш. до *озеро*’, який кваліфіковано як нормативний [24 V: 653].

ЛСМПГ «Назви річки». Для номінації річки — природного водного потоку, який витікає з джерела чи з озера, болота (рідше), має сформоване ним річище і тече під дією сили тяжіння, — використано лексеми *вода, рѣка*:

² <...> — місце вилученого з ілюстрації тексту.

вода ‘річка’: *пученше вть приходица Моловатъцу вода Вишницецу и кѣда полѣна держить вѣше монастырѣ* (1470 DRH II: 241);

рѣка ‘річка’: *Я хотарь тоє село на илѣ Подолѣнїи да ест <...> пученше от рѣкуѣ Бистрица оу една могилѣ копана* (1479 BD I: 221). Лексема є континуантом псл. *rěka [9 V: 95]. У сучасній українській мові лексему *ріка́* ‘водний потік, що живиться із джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів’я до гирла’ кваліфіковано як нормативну [24 VIII: 574].

ЛСМПГ «Назви потоку». Для номінації потоку — струмка зі стрімкою течією — використано номени *паровѣ*, *потокѣ*, *строуга*:

паровѣ ‘потік’, ‘струмок’: *єдно мѣсто вть пвстини на Бръзотѣ, на илѣ где монастырѣ вѣла, и тою потоку <...> и до всти того парова* (1466 DRH II: 205). Лексема запозичена з румунської мови (пор.: молд. *пырэу* ‘потік’, ‘струмок’ [23 II: 127]; рум. *pîrîu* ‘струмок’, ‘струмїнь’, ‘струмок’ [18: 636; 18: 995]). У сучасній українській мові лексема не зафіксована;

потокѣ ‘потік’: *вть твои могылы, чересѣ потокѣ, на дръггы дѣлѣ, могыла* (1412 DRH I: 45); *та вть толѣ, потокомь горѣ, на шѣѣ стороны береги* (1475 DRH II: 306); *вть єдинѣ влзѣ что єсть по срѣдѣ два потоки* (1488 DRH III: 52). Лексема походить від псл. *potokъ [28: 221]. У сучасній українській літературній мові фонетичний варіант цього номена — лексема *поті́к* ‘річка (перев. невелика), струмок зі стрімкою течією’ // ‘маса води, що стрімко тече’ — кваліфікований як нормативний [24 VII: 409]. Фонетичні й акцентуаційні варіанти лексеми з цією самою чи близькою семантикою функціонують у говірках української мови, зокрема: у бойк. говірках: *пóтiк* ‘потік’ [12 II: 125]; *пóтiк* ‘потік, потічок, струмок’ [17: 152]; у пд.-бук. гуц. говірці: *пот’iк* ‘потік’, ‘річка’ [4: 205]; у пд. бук.-покут.: *пóт’iк* ‘потік’ [3: 359];

строуга ‘потік, струмок’ [23 II: 395]; *и сѣ вѣсемь доходом и сѣ млингы <...> и сѣ цѣзлами и стрѣгами* (1491 DRH III: 185). Лексема походить від псл. *struga ‘течія, проточна вода’ [9 V: 450]. У сучасній українській мові лексема *струга́* ‘потік, струмок зі швидкою течією’ кваліфікується як діалектна [24 IX: 788]. Лексема послужила для творення власних назв, переважно населених пунктів і річок, зокрема в Україні: *Струга* — село в Новоушицькому районі, Хмельницької області; річка, притока Верещиці; річка, притока Гнилої Липи; річка, притока Стривігору (басейн Дністра); річка, притока Білоус (басейн Десни); у Македонії: *Струга* (алб. *Strugë*) — місто на березі Охридського озера, центр громади *Струга*, що відоме з XI століття; у Білорусі: *Струга* — село в Малоритському районі, Берестейської області.

У межах ЛСМПГ «Назви потоку» виокремлюється ЛСМС «Назви невеликого потоку».

ЛСМС «Назви невеликого потоку». Для номінації невеликого потоку використано лексеми *потоука*, *потоуокѣ*:

потоука ‘потічок’ [23 II: 213]: *вть мѣса, долочѣ, до шѣрѣшїю потоуки, на доуѣ* (1428 DRH I: 105);

поточокъ ‘потічок’: и съ монастырею и съ швама *поточки*, щожє ємоу продали (1446 DRH I: 375); та, щтѣ става, долѣ *поточком*, до Калугеричинѣ ставѣ (1456 DRH II: 90). У сучасній українській мові лексема *потічок*, рідко *потóчок* функціонує як *зменш.-пестл.* до *потік* [24 VII: 411].

ЛСМПГ «Назви джерела». Для номінації джерела — природного, самочинного сконцентрованого виходу на земну поверхню підземних вод, що виникає під впливом земного тяжіння чи гідростатичного тиску, — зафіксовано лексеми *изворъ*, *кърница*, *кръница*, *колодязь*, *шипотъ*:

изворъ ‘джерело’: и съ ѡсили полѣнами и лѣнчєли, <...> и ѡси *извори* (1488 DRH III: 73); и съ оусили приходѣ и хотарємь и *изворы* (1453 DRH II: 29); на ѡстїє *извора* на єдинѣ храмѣ знаменанѣ (1490 DRH III: 159). Лексема походить від псл. *iz-vorъ [9 II: 251], в УМГ, очевидно, запозичена румунською мовою з болгарської (болг., молд. *извор* ‘джерело’ [23 I: 426]). У сучасній українській літературній мові цей гідронім не використовується. Фонетичні й словотвірні варіанти лексеми з такою самою чи подібною семантикою зафіксовані в говірках української мови, зокрема: у бойк. говірках: *звір* ‘водопад між горами’, ‘потік’ [12 I: 300]; у гуц.: *звір* (*єзвір*, *ізвір*) ‘гірське джерело, потік’ [7: 81]; *звір* ‘потік, струмок’ [17: 67]; у закарп.: *зворина* ‘стрімкий потічок у міжгір’ї’ [21: 122]; в УГР: *ізвóр* ‘джерело’ [13: 659]; у пд. бук.-покут.: *извóр* ‘джерело, ключ’ [3: 342]; у марам.: *извур* ‘джерело’ [5: 291];

кърница, *кръница* ‘джерело’ [23 I: 519]: щтѣ (ѣ) тѣи могила, пониже *кръницю*, до писка (1425 DRH I: 86); гдє єсть *кърница* влизѣ Балюсина (1434 DRH I: 183). Лексеми є континуантами псл. *kъpnica [10: 329 — 332; 28: 149]. У сучасній українській мові номен *криниця* ‘глибоко викопана й захищена цямринами від обвалів яма для добування води з водоносних шарів землі; колодязь’ і — рідко — ‘те саме, що джерело’ кваліфіковано як нормативний [24 IV: 348]. У бойк. говірках фонетичні й словотвірні варіанти цієї лексеми зафіксовані з такою самою семантикою: *керниця* ‘джерело’, ‘джерело під горою’ [12 I: 347], *кирничка* ‘джерело в лісі’ [12 I: 349];

колодязь ‘джерело’ [23 I: 490 — 491]: та, прости дѣломь, на дѣвь, оу *Мєла*, та на *колодѣзи* Ивановѣмь потоком (1414 — 1419 DRH I: 55). Лексема є континуантом псл. *koldędzъ [9 II: 518]. У сучасній мові цей номен із таким самим значенням не засвідчений; із іншим значенням лексема *колодязь* ‘захищена від обвалів зрубом вузька глибока яма, що служить для добування води з водоносних шарів землі’ кваліфікована як нормативна [24 IV: 229]. Фонетичні й словотвірні варіанти номена функціонують у говірках української мови з такою самою чи близькою семантикою: у бойк. говірках: *колодзѣць* ‘криниця’ [12 I: 368]; у гуц.: *колóдиз* ‘колодязь; глибока криниця’ [17: 82];

шипотъ (молд. *шипот*) ‘джерело’ [23 II: 559]: єще съ *шипоте*, гдє ѡпадаєть ѡ Прѣтцѣ (1459 DRH II: 116); а от толѣ до *ѡшавѣ* до салїи *шипот* (1490 BD II: 420). Лексема, можливо, є девербативом від псл. *šipęti [9 VI: 418]. У сучасній українській мові номен *шпінит* ‘швидкий водний потік’ // ‘невеликий водоспад’ кваліфіковано як діалектний [24 XI: 455]. Фонетичні варіанти

номена з таким самим чи суміжно близьким значенням зафіксовано в українських говірках, зокрема: у бойк. говірках: *shínim* ‘місце, де шумить вода’, ‘водоспад’ [12 II: 382]; у бук.: *shínim* ‘джерело’ [22: 663]; *shínim* ‘природний водяний струмінь, що б’є по скелі’ [17: 225]; у пд.-бук. гуц. говірці: *shínim* ‘каміння в руслі з малими водопадами; водопад’ [4: 234].

У межах ЛСМПП «Назви джерела» виокремлюється дві ЛСМС, що відбивають диференціацію джерел за смаковими якостями і температурою витікаючої з них води: 1) ЛСМС «Назви солоного джерела»; 2) ЛСМС «Назви гарячого джерела».

ЛСМС «Назви солоного джерела». Для номінації солоного джерела в УМГ засвідчено лексеми *слатина*, *солотвина*, *солотвинка*:

слатина ‘соляне джерело’: и далъ Ивоуль <...> б̄ хижки и єдноу слатиноу (1461 DRH II: 140); и даемъ и дали єсли <...> и слатиноу оу Гестри, щоже шть давна б̄тла ихъ, тота планина и съ слатиною (1475 DRH II: 303). Номен, очевидно, походить від рум. *slátină* ‘джерело із солоною водою; багнисте, грузьке солоне місце’ [9 V: 297]; можливе також його запозичення із південнослов’янських мов (пор.: болг. *slátina*, серб. *slátina*) ‘соляне джерело’ [9 V: 297]. У деяких говірках української мови акцентуаційні варіанти лексеми функціонують із такою самою чи близькою семантикою, зокрема: у бук. говірках: *slátina* ‘соляний розчин’ [22: 499]; у гуц.: *слатина* ‘насичена солями вода, що витікає з гірських солоних джерел’ [7: 173]; в УГР: *слатину* ‘солону воду, ропу’ [13: 698]; у пд.-бук. гуц. говірці: *слатина* ‘солена вода’ [4: 216]; у пд. бук.-покут.: *слатина* ‘соляний розсіл’ [3: 364];

солотвина (діал.) ‘соляне джерело’ [23 II: 368]: шть 8сти гр̄ли чєрєсь поле, на солотвинѣ, та на П8евѣ могила (1502 DRH III: 492). Лексема походить від псл. **soltvina* ‘заболочені (солоні) місця і джерела’ [28: 252 — 253], що, очевидно, є дериватом із суфіксом *-ina* від псл. **soly*, *-ъve*. Акцентуаційні варіанти лексеми засвідчено в говірках української мови з такою самою чи подібною семантикою, зокрема: у бойк.: *солотвина* ‘багнувате місце’ [12 II: 236]; у лемк. говірках: *солотвіна* ‘солоне джерело’ [16: 286]; у пд.-бук. гуц. говірці: *солотвина* ‘де просякає з землі солонна вода’ [4: 216];

солотвинка (діал.) ‘соляне джерело’: та, чр̄сь тотъ радъ, на солотвинкѣ (1501 DRH III: 467). Лексема є суфіксальним дериватом від *солотвина*.

ЛСМС «Назви гарячого джерела». Для номінації гарячого джерела використано лексему *теплица*, *топлица*: *теплица*, *топлица* ‘гаряче мінеральне джерело’ [23 II: 437]: штола к теплици, тутъ могила, а штола к Геретѣ, середьнаа могила, а штола <...> до великої бѣковингы (1392 DRH I: 3); и шт там, др̄шомл по ср̄дѣ поеница, идеже 8падает др̄ш оу врод старіи топлици (1473 DRH II: 289); шть толѣ простѣ на оустїа волотѣ, кдѣ оупадаєть оу топлицѣ (1488 DRH III: 52). Назва, очевидно, є дериватом від псл. **teplъ(jь)*; форма **toplъ* виникла під впливом **topiti* [9 V: 548]. У сучасній українській мові лексема кваліфікована як нормативна з іншою семантикою: *теплиця* ‘засклєне опалюване приміщення для вирощування в закритому ґрунті ранніх або південних рослин, а також розсади; оранжерея’ [24 X: 78]. Фонетичні й словотвірні

варіанти цього номена засвідчені в окремих говірках української мови з такою самою чи близькою семантикою, зокрема: у гуц.: *теплі́ця* / *теплі́чка* ‘природне джерело, у якому вода не замерзає’ [7: 182]; *теплі́ц’и* ‘джерело, вода якого не замерзає; парник; оранжерея’, *теплі́чка* ‘тепла криниця’ [17: 190].

ЛСМПГ «Назви болота, драговини». Для номінації болота, драговини — надмірно зволоженої ділянки земної поверхні, на якій ростуть вологолюбні рослини, — засвідчено лексеми *баґна*, *блато*, *болото*, *гладь*, *гладоуре*, *езеро*:

баґна (молд. *бахнэ* ‘багно’) ‘багно’: а *штѣ толѣ прости чєресѣ баґноу*, таже прости чєресѣ полена Кръстѣ Каменски (1438 DRH I: 264). Лексема, що походить від псл. **bagno* / **bagъno* [9 I: 110; 28 I: 127], очевидно, трансформувалася в рунізовану форму *баґна*. У сучасній українській літературній мові як нормативна кваліфікована лексема *багно́* ‘болотисте місце; трясовина, болото’ [24 I: 84]. Фонетичні й граматичні варіанти лексеми з такою самою та дещо відмінною семантикою функціонують у говірках української мови, зокрема: у бук.: *багна* ‘волога, мокра місцина, болото’ [22: 21]; у гуц.: *багна* ‘мокре болотисте місце’ [7: 19]; у пд.-бук. гуц. говірки: *багна* ‘болітце з шуваром; стояча вода в лісі’, ‘багnistий мочаруватий (грунт)’ [4: 136 — 137]; у пд. бук.-покут.: *багна* ‘мочар’ [3: 328];

блато ‘болото’: а *штѣ толѣ, чєресѣ блато* (1429 DRH I: 121); *идеже ест блато Мѣстєкжнѣл и шт кждѣ ис прѣва начахѣм* (1473 DRH II: 289);

болото ‘болото’: *штѣ болота чєресѣ пѣтѣ, на поле, простѣ на верхѣ могилаѣ, а штѣ тѣда простѣ на болото* (1492 DRH III: 214); *дали и приложили есмѣ шт нас <...> монастирѣ штѣ Немца болото Кривал и ѡзеро на имѣ подѣ Дѣвровка* (1500 DRH III: 454). Лексеми *блато* і *болото* є континуантами псл. **bolto* [9 I: 227]. Серед назв болотного ландшафту в УМГ переважає староукраїнська повноголосна форма, дещо рідше трапляється південнослов’янське *блато*, запозичене, очевидно, з болгарської мови. У сучасній українській мові лексема *болото́* ‘грузьке місце з надмірно зволуженим ґрунтом, часто зі стоячою водою та вологолюбною рослинністю,’ ‘трясовина’ кваліфікована як нормативна [24 I: 215];

гладь, *гладь* ‘болото’: *штѣ толѣ, заподією, вѣше Пашка, на Гладѣ, та оу Милѣтини* (1425 DRH I: 86); *та долѣ Никидомѣ до гладѣ, а штѣ гладѣ правое на дило* (1491 DRH III: 199); *пучениши из долѣ, штѣ погрєкѣ, та прости на дило оу гладѣ* (1495 DRH III: 336). В УМГ лексема, очевидно, потрапила з румунської мови (пор.: молд. *глад* ‘грязь’ [23 I: 244]; рум.: *glod* ‘грязь’ [19: 574]);

гладоуре ‘болото’: *та чєресѣ дило на гладѣре, штѣ гладѣре на нижній конєць става Крънѣлова* (1494 DRH III: 274). Лексема, ймовірно, є запозиченням із румунської мови (пор.: рум. *glodărie* ‘грязюка, болото’; ‘болотисте місце, болото’ [19: 574]);

езеро ‘болото’: *блато имѣнѣмо Загорное езеро* (1430 DRH I: 147). У цьому випадку перенесення загальної назви одного водного об’єкта (*езеро* ‘озеро’) на інший (*болото* ‘болото’) може бути пов’язане зі зміною геостатусу об’єкта, перетворенням озера в болото.

У межах ЛСМПГ «Назви болота, драговини» виокремлюється ЛСМС «Назви рудоносного болота».

ЛСМС «Назви рудоносного болота». Для номiнацiї рудоносного болота — болота, в якому можна добувати (чи добували) кориснi копалини, — використано лексему *рyдa*:

рyдa ‘iржаве багно, болото’, ‘мiсце видобування корисних копалин; рудник’ [23 II: 305]: *штъ толк прости чересь поле на рyдѣ на Козїю, та рyдою до малого дорогѣ* (1488 DRH III: 62). Лексема походить вiд псл. *ruda ‘руда; iржаве болото’ [9 V: 134]. У сучаснiй українськiй мовi лексему *рудa* ‘iржаве багно, болото’ квалiфiковано як дiалектну [24 VIII: 895]. У говiрках українськiй мови номен зберiг своє значення: у бук.: *рудa* ‘iржаве багно, болото’ [22: 469]; у гуц.: *рудa* ‘болото з домишкою залiзноi руди’ [7: 166].

ЛСМГ «Назви частин окремих форм природного водного докiлля»

У межах ЛСМГ «Назви частин окремих форм природного водного докiлля» виокремлюється чотири ЛСМПГ: 1) ЛСМПГ «Назви витоку»; 2) ЛСМПГ «Назви гирла»; 3) ЛСМПГ «Назви рукава водного потоку»; 4) ЛСМПГ «Назви виру».

ЛСМПГ «Назви витоку». Для номiнацiї витоку — мiсця початку природного водного потоку (рiчки, потоку, потiчка), що може бути озером, болотом, джерелом, у горах — льодовиком, — в УМГ засвiдчено лексеми: *верхъ, врѣховина, обвршиє, обвршиє*.

верхъ ‘верхiв’я (рiчки)’ [23 I: 167]: *Я хотаръ тои пасици почениши из долу, где оупадають Моловатецъ оу Ђъшницецъ, та гори Ђишницець, до верха, и полѣни по верха Ђишницеца* (1470 DRH I: 245); *а штъ куртъ вuковина, та гора вuковиною, до верха потока* (1403 DRH I: 26). Лексема походить вiд псл. *vьrxъ [9 I: 361]. У сучаснiй українськiй мовi лексема *верх* iз цим самим значенням не зафиксована [24 I: 334];

врѣховина ‘верхня течiя рiчки’ [23 I: 165]: *тѣмже врѣховнь, до врѣховини Малого Дѣвровца и потока Калини, на єдинъ воукъ знаменанъ* (1503 DRH III: 527). У сучаснiй українськiй мовi лексема *верховiна* використовується з iншим значенням — ‘верхня, найвища частина чого-небудь (перев. гори, дерева)’ i ‘назва високогiрної мiсцевостi в межах Українських Карпат’ [24 I: 336];

обвршиє, обвршиє ‘верхiв’я рiчки, потоку’: *штъ тои могилу, чересь долину, до обвршии, та на другои долины* (1425 DRH I: 86); *штъ лѣса долувь, до обвршию потоку, на доувъ* (1428 DRH I: 105); *и шт обвршиа Гога, дрѣвом возним, до потока Мвнчелєлѣи* (1473 DRH II: 289). Лексема походить вiд псл. *obvьrъje ‘вершина; верхiв’я (рiки)’ [29 XXXI: 129 — 130]. В УМГ, ймовiрно, є засвоєнням iз пд.-слов’янських мов через румунське посередництво (пор.: молд. *обаршиє* [23 II: 71], рум.: *obîrşie* ‘витiк, верхня течiя рiчки’ [19: 911]). У сучаснiй українськiй мовi лексема не використовується.

ЛСМПГ «Назви гирла». Для називання гирла — мiсця впадiння природного водного потоку (рiчки, потоку, потiчка) в море, озеро чи iншу рiчку — засвiдчено лексеми *гърло, гръла, приходице, оустїє (оустїє)*:

гърло, гръла ‘гирло, рукав (ріки)’ [23 I: 268]: и съ о҃си ми ѡзер ами, и *гър лами*, и ѡзер ками (1455 DRH II: 64); ѡтѣ гдѣ в҃ыхо дитѣ *гръла* из Днистра и тече тѣ долѣ до газерѣ Дѣвровка (1500 DRH III: 454). Но мени в УМГ, оче вид но, запозичені з рум. *gîrlă* ‘гирло, рукав (річки), річка’, яке, ймовірно, по ходить від болг. *гърло* [9 I: 509]. У сучасній українській мові но мен *гърло* ‘місце, де річка впадає в океан, море, озеро або в іншу річку; кінець ниж ньої течії річки’, ‘вузька протока, що з’єднує річки, затоки, лимани між собою або з морем’ кваліфікований як нормативний [24 II: 62];

приходище ‘місце, де одна річка впадає в іншу’ [23 II: 250]: по҃ченше ѡтѣ *приходища* Моловаторѣ вода Бишнорѣ и кѣда полѣна держитѣ в҃ыше монастирѣ, за прѣкоп (1470 DRH II: 241). Но мен, можливо, є девербативом від псл. *prixoditi [9 VI: 194];

о҃стїе (*о҃стїе*) ‘місце впадіння річки, потоку в іншу річку, озеро, море; нижня течія річки, потоку, устя, гирло’ [ССУМ II: 488]: Я хотарѣ тои в҃кати з҃емли <...> по҃ченши ѡтѣ *о҃стїе* С҃рати долѣвь по веригѣ Прѣта (1489 DRH III: 92); єдно селище на Лопатнои, на илѣ Нижнои Лопатна, ѣ *стїа* Лопатнои (1500 DRH III: 449). Но мен по ходить від *ustje [9 VI: 49]. У сучасній українській мові но мен *у́стя* ‘те саме, що гирло’ кваліфікований як нормативний, але рід ковживаний [24 X: 503].

В УМГ засвідчено також номінативні словосполучення, означальні ком поненти яких конкретизують належність гирла певному виду водних пото ків. Завдяки цьому в межах ЛСМПП «Назви гирла» виокремлюється дві ЛСМС: 1) ЛСМС «Назви гирла потоку»; 2) ЛСМС «Назви гирла болота».

ЛСМС «Назви гирла потоку». Для номінації гирла потоку використано номінативне словосполучення *стїе* потока: *стїе* потока ‘гирло потоку’: ѡтѣ Игната простѣ полемь, ниже *Мели*, на *стїе* потока (1412 DRH I: 46); Ѡт това о҃се по маткѣ Тѣтова, водою горѣ, до *стїе* потока Кр҃внга (1495 DRH III: 280).

ЛСМС «Назви гирла болота». Для номінації гирла болота засвідчено номінативне словосполучення *стїа* болотѣ: *стїа* болотѣ ‘гирло болота’: ѡтѣ толѣ простѣ на *стїа* болотѣ, кдѣ о҃падаетѣ о҃ топлицѣ (1488 DRH III: 52).

ЛСМПП «Назви рукава водного потоку». Для номінації рукава — по току, що відійшов від головного русла певного природного водного по току і нижче за течією знову або впадає в цей самий основний потік, або (за матеріалами УМГ) разом із ним в іншу водойму, — використано но мен *гръла: гръла* ‘рукав річки’: и єдна *гръла* що єсть о҃ с҃глѣ Прѣта и о҃падаетѣ о҃ о҃зера (1473 DRH II: 281); ѡтѣ гдѣ в҃ыхо дитѣ *гръла* из Днистра и тече тѣ долѣ до газерѣ Дѣвровка (1500 DRH III: 454).

ЛСМПП «Назви виру». Для називання виру — руху по колу в поверх невому шарі води, що розвивається на окремих ділянках водоймищ або руслових потоків в результаті злиття двох течій, при обтіканні течією ви ступів берега, при різкому розширенні русла, — використано лексеми *воулокѣ, воулока: вѣлокѣ / воулока* ‘вир, коловорот, яма’ [23 I: 131]: на ко панѣ могилаѣ, що єст над вѣлокѣ та простї чєрес селище над старом монастири (1499 DRH III: 434). В УМГ цілком імовірно запозичення лексеми з румунської мови (пор.: молд. *булбоакэ / булбоанэ* ‘вир, водоберт’ [11: 96]). У сучасній

українській літературній мові цей номен не зафіксований. Фонетичні й граматичні варіанти лексеми з такою самою чи близькою семантикою функціонують у говірках української мови, зокрема: у бук. говірках: *буль-бона*, *больбона*, *більбонія* 'найглибше місце в річці з постійним водоворотом', 'прірва, западина в сухому місці; трясовина' [22: 42]; у гуц.: *бульбона* 'вир у річці' [7: 31]; у пд.-бук. гуц. говірці: *бул'бона* 'вир, крутіж, «дира» у воді' [4: 143]; у пд. бук.-покут.: *бул'бона* 'глибінь, вир' [3: 331].

Між компонентами ЛСПГ «Назви природного водного доквілля» існують тісні лексико-семантичні зв'язки, що виявляються переважно в синонімії та полісемії. Деякі синонімічні назви для позначення того самого поняття спричинені розширенням семантики лексеми (лексем), а також є наслідком українсько-румунської / болгарської мовної інтерференції: 'річка, потік': *вода і рѣка*; 'джерело': *изворъ — кърница, кръница — колодязъ — шпютъ*. Відношення полісемії поєднують меншу кількість компонентів цієї ЛСПГ: *вода* 'вода'; 'річка', 'водні угіддя, вода'; *гръма* 'гирло', 'рукав річки'.

Більшість засвідчених в УМГ назв природного водного доквілля, що мають у сучасній українській мові різнорівневі відмінності, зберігають свою первинну семантику.

Отже, здійснений аналіз назв природного водного доквілля дозволяє говорити про те, що ЛСПГ «Назви природного водного доквілля» — це структура із тісними лексико-семантичними взаємозв'язками між її частинами; за походженням серед лексем на позначення природного водного доквілля більшість становлять лексеми, що сягають своїм корінням праслов'янського періоду, інші потрапили в УМГ з румунської, болгарської мов; за структурою в аналізованій лексико-семантичній підгрупі значно переважають однослівні номени. У сучасній українській мові 40 % назв природного водного доквілля, що засвідчені в УМГ XIV — XV століть, функціонують як нормативні, 45 % — як діалектні, 15 % назв природного водного доквілля в сучасній українській мові не зафіксовані.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

BD — *Bogdan I. Dokumente Lui Stefan cel Mare. Vol. I — II. Bucuresti, 1913.*

DRH — *Documenta Romaniae historica: A. Moldova. Vol. I — III. București: 1975 — 1980.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошин Н.С. Язык молдавских грамот XIV — XV вв.: автореф. дисс. ... докт. филол. наук. Ленинград, 1961.
2. Веневцева Л. Молдавские грамоты XIV — XV веков как источник изучения истории украинского языка (Фонетика. Морфология): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Харьков, 1966.
3. Горбач О. Південня буковинсько-покутська говірка с. Милешовець бл. Радовець. *Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія*. Мюнхен, 1997. С. 324 — 375.
4. Горбач О. Словник говірки с. Бродин, повіт Радівці (Румунія). *Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія*. Мюнхен, 1997. С. 123 — 275.
5. Горбач О. Словник говірки с. Поляна (Румунія). *Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія*. Мюнхен, 1997. С. 276 — 321.
6. Гумецкая Л.Л. К вопросу о языке молдавских грамот XIV — XV вв. *Otázky dějin střední a východní Evropy*. Vyd. 1. Brno, 1971. P. 25 — 35.
7. Гуцульські говірки. Короткий словник. Львів, 1997.

8. Дзенделівський Й.О. Словник специфічної лексики говірок Нижнього Подністров'я. *Лексикографічний бюлетень*. Вип. 6. Київ, 1958. С. 36 — 54.
9. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ, 1982 — 2012.
10. Козлова Р.М. Структура праславянського слова (Праславянское слово в генетическом гнезде). Гомель, 1997.
11. Молдавско-русский словарь. Дикционар молдовенеск-русеск. Москва, 1961.
12. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: у 2 ч. Київ.
13. Павлюк М., Робчук І. Словник діалектних текстів. *Українські говори Румунії*. Едмонтон, Львів, Нью-Йорк, Торонто, 2003. С. 633 — 718.
14. Перепелиця С.С. Про фонетичні особливості українсько-молдавських грамот кінця XIV — середини XVI ст. *Українська мова на Буковині*. Чернівці, 1998. С. 23 — 28.
15. Пешак М.М. Типи українських грамот XIV ст. та їх стилістичні особливості. *Мовознавство*. 1970. № 6. С. 58 — 65.
16. Пиртей П. Короткий словник лемківських говірок. Івано-Франківськ, 2004.
17. Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005.
18. Румынско-русский словарь. Москва, 1954.
19. Румынско-русский словарь. Москва, Бухарест, 1980.
20. Русанівський В.М. Староукраїнська літературна мова. *Українська мова. Енциклопедія*. 2004. С. 641 — 644.
21. Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород, 2008.
22. Словник буковинських говірок. Чернівці, 2005.
23. Словник староукраїнської мови XIV — XV ст.: у 2 т. Київ, 1977 — 1978.
24. Словник української мови: в 11 т. Київ, 1970 — 1980.
25. Станівський М. Дві буковинсько-молдавські грамоти середини XV ст. *Українська мова в школі*. 1960. № 3. С. 16 — 19.
26. Царалунга І. Діалектне розшарування в староукраїнській мові (на основі явищ вокалізму грамот XIV — XV ст.). *Волинь — Житомирщина*. 2015. Вип. 26. С. 141 — 151.
27. Штефуца В. Болгарские слова в украинских грамотах XIV — XV веков. *Българският язык и литература на кръстопътя на културите*. Szeged, 2009. С. 33 — 37.
28. Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). Київ, 1998. 368 с.
29. Этимологический словарь славянских языков. Москва, 1974 — 2012. Вып. 1 — 38.
30. Ярошенко В. Українська мова в молдавських грамотах XIV — XV вв. *Зб. для дослідження історії української мови*. Київ, 1931. Т. 1. С. 247 — 338.
31. Яцимирский А.И. Молдавские грамоты в дипломатическом и палеографическом отношении. *Русский филол. вестник*. Т. 55. № 1 — 2. 1906. С. 177 — 198.
32. Bogdan D.P. Caracterul limbii textelor slavo-române. București, 1946. 46 p.
33. Macûrek J. K dějinám česko-ukrajinských a česko-rumunských vztahů 2. pol. 14. a 1. pol. 15. století. *Slovanské historické studie III*. Praha, 1959. S. 127 — 184.
34. Macûrek J. K otázce vztahů listiny české, ukrajinske a moldavské v druhé polovině XV. století. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, roč. IX, řada historická*. Č. 7. Brno, 1960. S. 151 — 161.

LEGEND

BD — Bogdan, I. (1913). Documents Lui Stefan cel Mare: in 2 vol. Bucharest (in Roman.).
DRH — Cihodaru, C., Caproșu, I., Șimanschi, L. Documents Romanian history: A. Moldova: (1975 — 1980). Bucharest: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania (in Roman.).

REFERENCES

1. Antoshin, N.S. (1961). Language of the Moldovan diplomas of the XIV — XV centuries: author's abstract. dis ... doct. filol. sciences. Leningrad (in Rus.).
2. Venevtseva, L. (1961). Moldovan charters of the XIV — XV diplomas as a source of study in the history of the Ukrainian language (Phonetics, Morphology): author's abstract. dis ... cand. filol. sciences. Kharkov (in Rus.).

3. Horbach, O. (1997). Southern Bukovynian-Pokutian dialect of the Milešovets village near Radovets. *Olexa Horbatsch. Dialektologie. Gesammelte Aufsätze. P. 324 — 375* (in Ukr.).
4. Horbach, O. (1997). Dictionary of the Brodyn village dialect, county of Radovtsi (Romania). *Olexa Horbatsch. Dialektologie. Gesammelte Aufsätze. P. 123 — 275* (in Ukr.).
5. Horbach, O. (1997). Dictionary of the Polyana village dialect (Romania). *Olexa Horbatsch. Dialektologie. Gesammelte Aufsätze. P. 276 — 321* (in Ukr.).
6. Gumetskaya, L.L. (1971). On the question of the language of the Moldovan diplomas of the XIV — XV centuries. *Otázky dějin střední a východní Evropy. Brno. 1, 25 — 35* (in Rus.).
7. Zakrevska, Ya. (Ed.). (1997). Hutsul dialects: A brief dictionary. Lviv (in Ukr.).
8. Dzendzelivskiy, Y.O. (1958). Dictionary of the specific lexica of the Lower Dniester region. *Leksykohrafichnyi biuletén. Kyiv. 6, 36 — 54* (in Ukr.).
9. Melnychuk, O.S. (Ed.). (1982 — 2012). The etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 vol. Vol. 1 — 6. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
10. Kozlova, R.M. (1997). The structure of the proto-Slavic word (Proto-Slavic word in the genetic nest). Gomel' (in Rus.).
11. Borshch, A.T., Podiko, M.V., Solov'yov, V.P. (Eds.) (1961). Moldavian-Russian dictionary. Moscow: Gosud. izd-vo inostr. i nacz. slovarej (in Rus.).
12. Onyshkevych, M.Y. (1984). Dictionary of the Boiko dialects: in 2 parts. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
13. Pavliuk, M., Robchuk, I. (2003). Dictionary of dialectic texts. *Ukrainian dialects of Romania. Edmonton — Lviv, ets. P. 633 — 718* (in Ukr.).
14. Perepelytsia, S.S. (1998). On the phonetic peculiarities of the Ukrainian Moldovan charters of the late XIV — middle of the XVII century. *Ukrainska mova na Bukovyni. Chernivtsi. Pp. 23 — 28* (in Ukr.).
15. Peshchak, M.M. (1970). Types of Ukrainian diplomas of the XIV century and their stylistic features. *Movoznavstvo, 6, 58 — 65* (in Ukr.).
16. Pyrtei, P. (2004). A short dictionary of the Lemko dialects. Ivano-Frankivsk : Siversiia MV (in Ukr.).
17. Pipash, Yu., Halas, B. (2005). Materials for the dictionary of Hutsul dialects (Kosivska Polyana and Roshica in the Rakhiv district of the Transcarpathian region). Uzhhorod: UzhNU (in Ukr.).
18. Andrianova, B.A., Mikhálchi, D.E. (Eds.). (1954). Romanian-Russian dictionary. Moscow: Gosud. izd-vo inostr. i nacz. slovarej (in Rus.).
19. Bolokan, G. (Ed.). (1980). Romanian Russian dictionary. Moscow: Russkiy yazyk; Bucharest: Entsiklopedicheskoye izdaniye (in Rus.).
20. Rusanivskiy, V.M. (2004). The old Ukrainian literary language. *Ukrayins'ka mova. Entsyklopediia. P. 641 — 644* (in Ukr.).
21. Sabadosh, I.V. (2008). Dictionary of the Transcarpathian dialect of the village of Sokyrnitsa, Khust district. Uzhhorod (in Ukr.).
22. Guivanyuk, N.V., Lukyanyuk, K.M. (2005). Dictionary of Bukovinian dialects in Chernivtsi: Ruta.
23. Gumetska, L.L. (Ed.). (1977 — 1978). Dictionary of the Old Ukrainian language of the XIV — XV centuries. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
24. Bilodid, I.K. (Ed.). Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. (1970 — 1980). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
25. Stanivskiy, M. (1960). Two Bukovynian-Moldovan diplomas of the middle of the XV century. *Ukrainska mova v shkoli, 3, 16 — 19* (in Ukr.).
26. Tsaralunha, I. (2015). Dialectical stratification in the old Ukrainian language (based on the phenomena of vocalism in the XIV — XV centuries). *Volyn — Zhytomyrshchyn, 26, 141 — 151* (in Ukr.).
27. Shtefutsa, V. (2009). Bulgarian words in Ukrainian charters of the XIV — XV centuries. *Bŭlgarskiyat yazik i literatura na krŭstopyŭta na kulturite. Szeged. P. 33 — 37* (in Rus.).
28. Shulhach, V.P. (1998). Proto-Slavic hydronymic fund (a reconstructed fragment). Kyiv (in Ukr.).
29. Trubachev, O.N., Zhuravlev, A.F. Etymological dictionary of the Slavic languages (1974 — 2012). Aug. 1 — 38. Moscow: Nauka (in Rus.).

30. Yaroshenko, V. (1931). Ukrainian language in Moldovan diplomas of the XIV — XV centuries. *Zb. dlia doslidzhennia istorii ukrainskoi movy*. Kyiv. Vol. 1. P. 247 — 338 (in Ukr.).
31. Yatsimirskij, A.I. (1906). Moldovan diplomas in diplomatic- and paleographic terms. *Russkij filol. vestnik*. Vol. 55. 1 — 2, 177 — 198 (in Rus.).
32. Bogdan, D.P. (1946). The character of the Slavic Romanian language. Bucharest (in Roman).
33. Macůrek, J. (1959). The history of the Czech and Ukrainian relations between the Czechoslovak and Czech Republic in the 2nd half of the 14th and the 1st half of the 15th century. *Slovanské historické studie. III*. Praha. P. 127 — 184 (in Czech).
34. Macůrek, J. (1960). On the issue of the relations of the Czech, Ukrainian and Moldovan documents in the second half of the fifteenth century. *Sbornik prací filosofické fakulty brněnské university, roč. IX, řada historická*. Brno. 7, 151 — 161 (in Czech).

Статтю отримано 27.08.2018

Bohdana Tymochko

Institute of Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

THE NAMES OF THE NATURAL AQUATIC ENVIRONMENT IN THE MOLDOVAN-UKRAINIAN DIPLOMAS XIV — XV CENTURIES

The article is aimed at deep analysis of the natural aquatic environmental names — as one of the fragments of the Ukrainian-Moldavian letters lexicon, which is an organic part of the Old Ukrainian language lexicon. Such an attribution of the lexicon of Ukrainian-Moldovan letters does not cause reservations as these legal documents are written in Ukrainian, which had the status of a state language in the Moldavian principality from the its foundation (in the 1360th) up to 1653.

Comprehensive analysis of the names of the natural aquatic environment includes the assessment of their place within the lexical system of Ukrainian-Moldovan letters, their origin, structure and areas of functioning in the modern Ukrainian language.

The names of the natural aquatic environment were identified within the lexical-semantic group «Names of the water environment» as a same named lexical semantic subgroup. The lexical-semantic subgroup «Names of the natural aquatic environment» consists of 20 lexical-semantic structures. The beginning of its structuring is marked by division into three lexical-semantic micro-groups: «Common names of the natural aquatic environment», «Names of individual forms of the natural aquatic environment» and «Names of parts of individual forms of the natural aquatic environment», which contain different amounts of lexical-semantic structures. Between the nominatives that form the lexical-semantic subgroup «Names of the natural aquatic environment», there exist persistent lexical-semantic relations, predominantly expressed in synonymy. Most nomins have their roots in the Proto-Slavonic age (63 %), others came to Ukrainian-Moldavian letters from Romanian (31 %) and Bulgarian (3 %) languages. The structure is significantly dominated by one-word nomins (95 %). In the modern Ukrainian language, a similar number of names of the natural aquatic environment, as evidenced in the Ukrainian-Moldavian charter of the XIV — XV centuries, is functioning as dialectal (45 %) or normative (40 %); 15 % — are not registered in modern Ukrainian language.

Keywords: *Moldavian principality, Ukrainian-Moldovan letters, names of the natural aquatic environment, lexical semantic structure, nomin, nomination, origin of the name.*